

Felsefenin Gözünden Psikanaliz: Lacan Sözlüğü¹

Zeynep Özen Barkot

Entelektüel gelişim tarihimiz boyunca, kimi yazar ya da düşünürleri anlamının kaderinin ancak tefsirleri dolayısıyla çizildiğini biliyoruz. Bu durumdan nasibini alanların başını, gerek orijinal metinlerin çetrefilli ve oyuncu dilinden, gerekse de Türkiye’de psikanalizi değerlendirme biçimimizden dolayı Jacques Lacan çekiyor. 90’lı yılların ortasından itibaren düşün alanımızda popülerleşmeye başlayan Jacques Lacan’ı özellikle Slavoj Zizek’in politika ve felsefeyle birleşmiş psikanaliz okumaları içinde tanıyoruz. Zizek ve genelde Sloven ekolünün katkılarını teslim ederek diyebiliriz ki, “bilinçdışı özne”, “nesne küçük a (objet petit a)” ya da “semptom” gibi kendine has bir terminolojiyi ele alırken, karşımızda duran “başkasının gözlerinden” tercüme edilmiş bir Lacan. Lacan’ı Lacan’dan okuma şansına sahip olamamanın getirisi, (Joan Copjec’in “*Lacan’ın Foucaultlaştırılması*” deyimine atıfta bulunarak), ironik ve belki de kendi niyetini aşan şekilde Zizekleştirilmiş bir Lacan oluyor.

Slavoj Zizek’in popüler kültürden seçtiği örneklerle gerçekleştirdiği Lacan okumalarının, bizi temel kavramlara alıştırdığını, *Seminer* serisiyle hiçbir geçiş yaşamadan karşı karşıya kalsak, zorluğundan dolayı itici bulabileceğimiz Lacan’a bizi ısındırdığını elbette söylemeye gerek yok. Ancak esas sorun, bizim Lacan’a giriş saydığımız bu tefsirlerin aslında Lacan’a bir geri dönüş mahiyeti taşıması. 90’ların başında büyük “Teori”lerden biri sayılıp bitkisel hayata girdiği ilan edilen psikanalizin ve özelde Lacan’ın kuramının yeterince anlaşılmadığına ve onu yeniden değerlendirmeye yönelik bir çağrı Zizek’ininki. Kimi kavramların sahip olduğu uzlaşımına yeni bir bakış açısı ile yaklaşan bu çalışmalar, bu konuda bir külliyata sahip kültürler için zengin bir kaynak silsilesi yaratsa da, aslen bizim gibi Lacan’ı yeni yeni tanıyan bir ülke için kimi kavram karmaşalarını beraberinde getiriyor. Lacanyen psikanalizin dilini, henüz temel kavramların içerik anlamını tam olarak bilmeden konuşmaya, dahası tartışmaya başlamamız, bu kavramsal bulanıklığın ya da en iyisinden bize özgü bir aceleciliğin izini taşıyor.

Lacan terminolojisine özgü kavramların çoğu zihinde aynı yankılara sahip olamamasının esas nedeni ise, bunlara dair sarih, özetleyici ve birbirleri olan ilişkilerini

¹ Bu yazı 11 Mart 2011 tarihli *Radikal Gazetesi Kitap Eki*’nde yayınlanmıştır.

düğümleyici giriş metinlerinin yokluğundan kaynaklanıyor. Bu açıdan l'Université de Haute Normandie ve Université de Paris'te felsefe profesörü unvanı ile dersler veren Jean-Pierre Cléro'nun ülkemizde yeni yayımlanmış *Lacan Sözlüğü*, yoksunluğumuzu giderecek önemli bir girişim olarak parlıyor. Cléro'nun Lacan'ın kuramından hassasiyetle seçtiği kavramların açıklamaları, tam da düşünsel uzlaşımlara katkı sağlayabilecek ve zihinsel evrenimizde yüzergezer halde dolaşan bu kavramlara konum sağlayacak bir referans niteliği taşıyor. Çapraz referans sistemi ile okuyucuya bağlam kolaylığı sağlayan *Lacan Sözlüğü*, “özne, küçük nesne a, ayna evresi ya da Gerçek”in, ancak “agresyon, kaygı, hakikat, özdeşim, suçluluk, çizgi ya da delik” gibi Lacan'ın klinik yönüyle de ilgilenenlerin aşına olduğu kavramlarla anlaşılabilceğini, aralarındaki organik ilişkilerin kurulması ile netleşebileceğini kanıtıyor. Cléro'nun *Lacan Sözlüğü*, ezberlenmiş Lacan çevirileri ve “yıldız” kavramların dışında, *Ecrits* ve *Seminer*'den yepyeni ve canlı alıntılar sunarak, kuramın bizzat Lacan'ın kaleminden çıkma sözcüklerle anlaşılmasına hizmet ediyor. (Yeri gelmişken bu çevirilere dair bir not düşelim: Eğitimini Lacancı psikanaliz üzerine Strasbourg Üniversitesi'nde tamamlamış olan Özge Soysal, daha önce J.D Nasio'dan Murat Erşen'le çevirdiği *Jacques Lacan'ın Kuramı Hakkında Beş Ders* ve *Psikanalizin Yedi Temel Kavramı* kitaplarıyla da okunabilecek *Lacan Sözlüğü*'nde, hem ünlü psikanalistin şiirsel dilini aktarmayı, hem de Cléro'nun öznelliğini korumayı başarıyor.)

Lacan Sözlüğü'nün esas özgünlüğü ise, tüm kavramların aslında bir felsefecinin gözünden ele alınmış olması; felsefenin ussal yöntemlerinden sıklıkla yararlanan psikanalize karşılık, bu kez felsefenin psikanalizle imtihanına tanıklık ediyoruz. Lacan'ın filozofça yönüne değer veren bu metin, onun geliştirdiği kuramın çıktılarını bu kez felsefenin hesaba katması gerektiğine yönelik dostça bir öneri barındırıyor. Felsefenin psikanalize sırt çevirmesiyle kendi besin kaynaklarından mahrum kalacağını anladığımız bu sözlük içinde Cléro, Lacanyen terminolojiye başta etik olmak üzere, felsefenin temel ilgi alanlarını dönüştürücü ve yenileyici etkileri bağlamında yaklaşıyor. “Bilinçdışı öznenin bir etiği olabilir mi” sorusunu hiçbir şekilde edebi metaforlara sığınma kolaylığına düşmeden ele alan Cléro, bundan böyle psikanalizi hakir gören bir felsefenin olamayacağını yüksek sesle dile getiriyor, elbette önyargılarımızı tahrip eden bir cesareti felsefenin alanını çizen bir zarafetle birleştirerek... Böylece hakikat, gerçek-gerçeklik, yasa, yapı ya da söylem gibi felsefenin sürekli üzerinde kafa yorduğu meseleler, her iki disiplinin bağlamları içinde, “özgürce okumak ve yeniden okumak” adına ele alınıyor. Felsefe ile psikanalizi karşı karşıya getiren ve

yarışa koşan bir zihniyete karşı Cléro řu nazik teklifte bulunuyor: “Belki psikanalize karşı, ama asla onsuz değil!”...